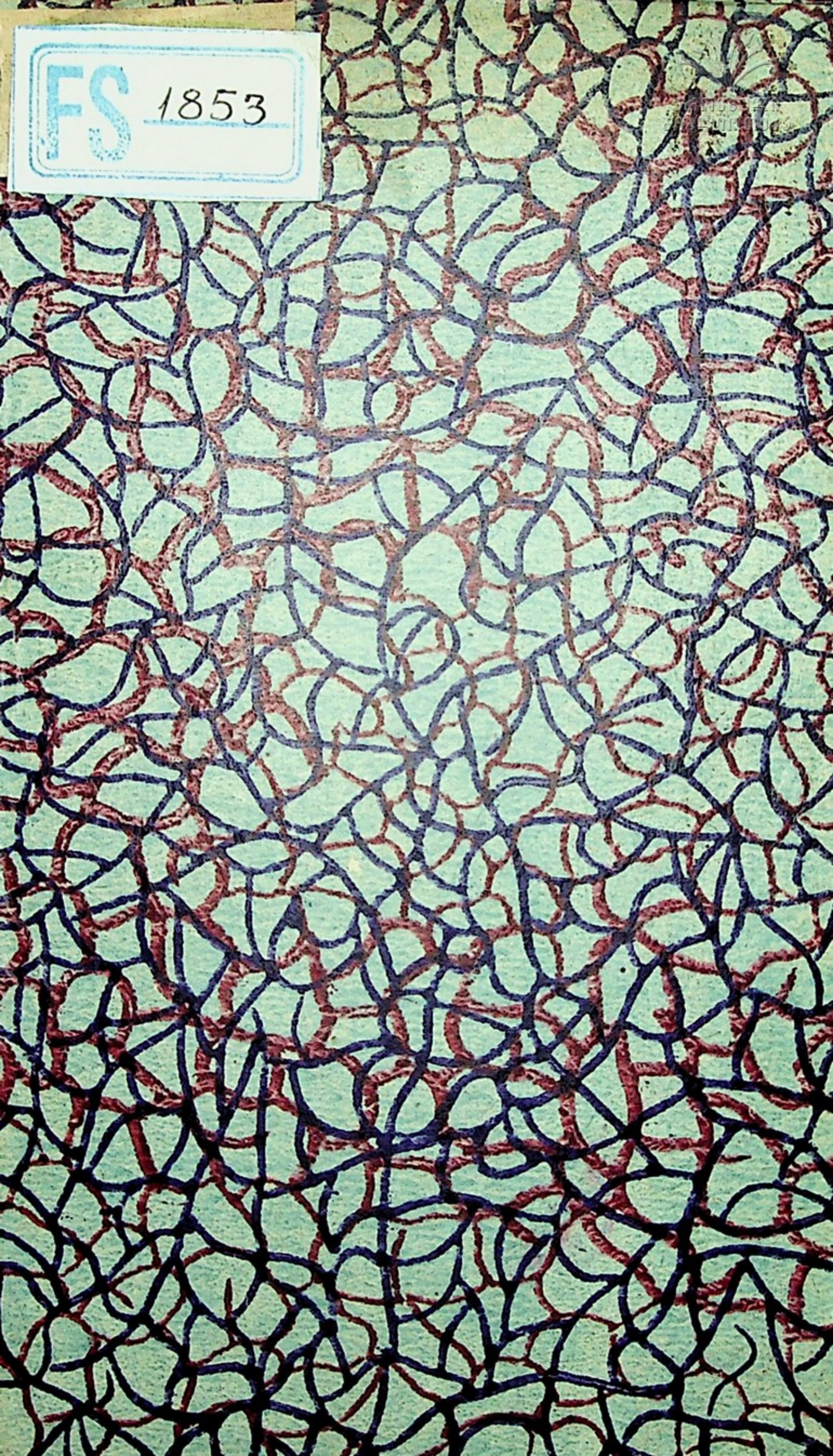

FS

1853

1853
1853

1853

8.8°389

228
3

տոշարեւ հօքսոյ

ցին

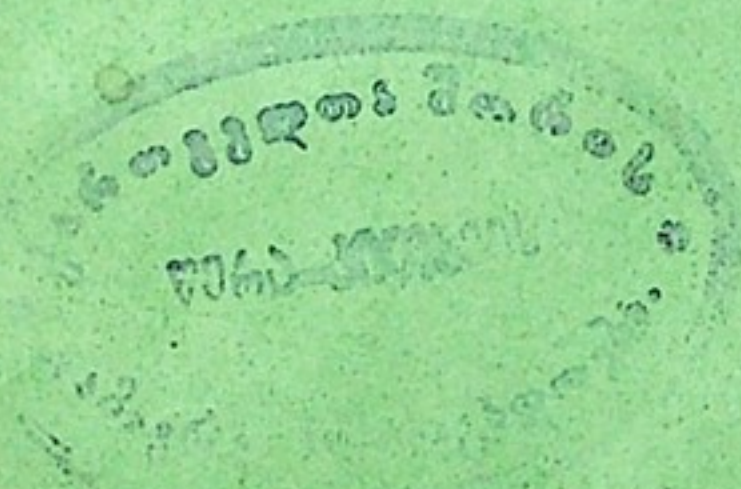

Յարգելի Գրական-Մշակ.

Գրական-Մշակ

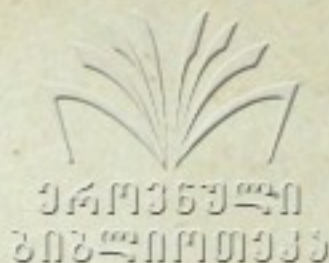
ոչնակ. 7, 1858 թ.

Թոշարեւ Գր.

გ. 80 389.

92

ს ყ რ ყ ი ლ

დასათვლავებასა ზედა ღვინელ-ბელდმარშალისა, უგა-
ნათლებულესისა თაჟადისა მისაილ სჯომონის მის

ჩ ა ძ ა რ ც ი ა ჩ უ ნ ლ,

თქმული ოდესისა საკათედროსა ტაძარსა შინა სინოდის
წევრისა მიერ, მალაღ-უფულად-უსამღჳდელოესისა

ი ნ ნ ო კ ე ნ ტ ი

არსიეპისკოპოსისა სერსონისა და ტავრიდისა,

10 ნოემბერსა 1856 წელსა.

F 228/3

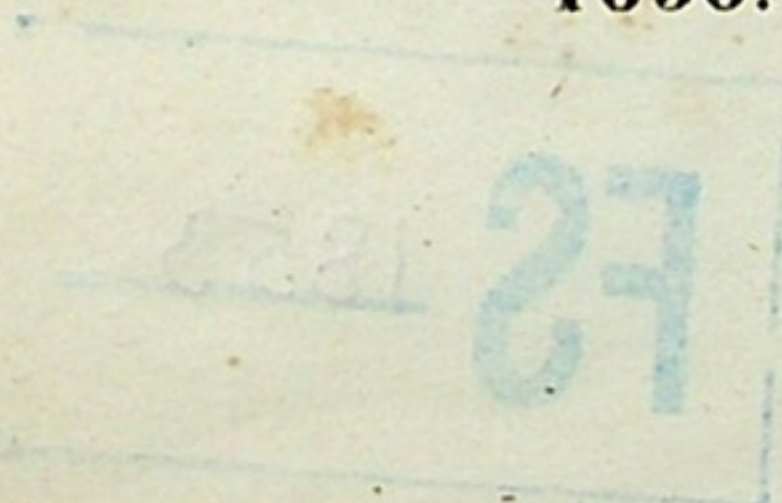
რუსულითგან თარგმნილი

ნ. ბერძენოვისაგან.

ქ. ტფილისს.

კელმწიფე იმპერატორისა კავკასიისა ნამესტნიკის კანტელია-
რისა სტამბასა შინა.

1858.

ПЕЧАТАТЬ ПОЗВОЛЯЕТСЯ,

съ тѣмъ, чтобы по отпечатаніи представлено было въ Ценсурный Коми-
тетъ узаконенное число экземпляровъ. Тифлисъ, 1-го Марта 1858 г.

Исправл. должность Цензора Грузинскаго языка, Свящ. Е. Аленовъ.

8297

FS

1853

ს უ რ ყ ი ლ

დასათლავებასა ზედა ღენერალ-დელდმარშალისა, უგანათლებულესის თავადის მისილ სჯღონის მის ვორონცოვისა.

შა ესრეთ, ჩემთა სუსტთა ბაგეთათჳს განიჩინა, რათა მოაქციონ შენდა, განსუჭნებულ ღუთისა მიერ თავადო, უგანასკნელი ქეჭუანასა ზედა სიტყუა და მოვეტეს შენ უგანასკნელი ქრისტიანებრივი მოვალეობა. ესოდენსა ჟამსა, ნუგეშინის-ცემულსა ზირადითა მეგობრობითაცა შენითა და სიმრავლითაცა ლავრთა თავსა ზედა შენსა (*), აწ მევე თანამამს, რათა ვიყო წარმთქმელი სასოგადოებასა ცლოვისა გარდაცუალებისა გამო შენისა და შევჭკრიბოცა სამწუსარო კვზაროსნი სათლავსა ზედა შენსა. არა არს მნელი შეკრება მათი გარემო კუბოასა ღრმად-

(*) ძუჭლად, ჩუჭულებისამებრ შეამკობდენ თავსა უწარჩინებულესთა მხედართა სის-შტოებისაგან დაწნულითა გვრგუნითა; ლავრი ღათუნისა სესა ქქვან.

მთარგმნელი.

მოხუცისა გვირისა და ბრძნისა ქუჩუნისა-მმართველისა;
გარნა რადუნად სამძიმო არს აღება კელისა, ვითარცა
ასწავებს მომასწავებელი წესი წმ. ეკკლესიისა, რათა
შთავხუარო გამოსათხოვებულად კელეული მიწისა სამა-
რესა შენსა? ოჸ, აქა ვსტნობთ უოვლადად, ვითარსა
გამოუკულებელსა ბორცვთა სიღრმესა შთავადო ცოდუა-
მან უოველივე დატეხული კაცთა ბუნება და ვითარ სა-
ჭირო იყო რჩუნ უოველთათჳს მოსულა ქუჩუნასა ზედა
მისი, რომელსაცა ძალადუა თქმა უოველთა ადამისა
ტომისადმი: მე ვარ აღდგომა და ცხოვრება,
რომელსა რწმენეს ჩემი, მოღათუკუდეს მსც-
ხოვნდესვე (*).

რჩუნ კელადით, საუჩარელო თავადო, განსაკუთრები-
თისა სიხარულითა, მოახლებულსა დღესა მოსახელისა შე-
ნისა ანგელოსისა; გუჩგულუჭბოდა შეგუჭმკო დღე იგი
იმა ქუჩლის-მოქმედებითა უჩავილთაგან, რომელნიცა
შენთჳს უმეტესად იუჩნენ სასურუჭლნი; ხოლო შენ
რეცა ზეგარდამო დათვარულითა მოწოდებითა, თჳთ ის-
წრათვე წარსულა ანგელოსთა საუოთუელსა, რათა მიიღო
ახალი საიდუმლოობითი სახელი (**), აღთქმული ზე-
ციერისა სასუიღლის მომტემისაგან მათთჳს, რომელთაცა
კეთილად იღუაწეს ქუჩუნასა ზედა და დაიმარხეს სარ-
წმუნობა და მოთმინება დასასრულადმდე.

(*) იოანე ია, კვ.

(**) გამოცხ. იოანესი ია, იზ.

არა შევესიტყუებოთ ახალსა ზეგარდაშო მიწოდებასა
შენსა, თუმცა-ღა ესრეთ მოულოდინებელსა ჩუჭნთვს,
და აღვასრულებთ ჩუჭნისა მხრით უოველსავე, რაჲცა
თანა-შეეწევის აღსლუასა შენსა სერგიერისა მამისა სავა-
ნედ; გარნა აღმასრულებელთა უკანასკნელისა ქუჭყენიე-
რისა მოვალეობისა, თანამდებ ვართ, რათა მოვიდლოთ-ცა
შენგან უკანასკნელი დარიგება შენისა ცხავრებისაგან
და მოქმედებათა: აღსასრული შენებრ მსგავსათა ვაგათა არა
ჯერ-არს რათა თანა-წარხდეს უსაკუთრესად დაუმოდურებუ-
ლად მათთვს, რომელნიცა დაშთებთან ქუჭყენასა ზედა.

ვუწუით, რომელ არა გიუწარდა შენ ქება, არცა დი-
დებულად თქმულებანი ღმრწალთათვს შენთა; აწცა არ
მოისმენ მათ! ითქმის მხოლოდ ესე, რაჲცა იქმნება
პატრიკად ღმთისა დიდებისა და სამოდურებულად თუ-
თოეულთა. ვითარცა ქრისტეიანი, არა ძალ-გიმს ესეცა
აღკვკრძალა ჩუჭნ თვთ სათულავისაგან შენისა.

ქუჭყენიერი ცხავრება თვთოეულისა ვაგათა, მძანო
ჩემნო, შესდგებას არათა ნაწილთაგან: პირუჭლი, რად-
განცა არა არს დამოვიდებულ ჩუჭნ ზედა, მათ უმეტეს
სრულიად ეკუთუნის შემოქმედსა ჩუჭნსა და უივალსა.
აქა იგულხმებიან ბუნებისა ნიჭნი, რომლითაცა უოვლად
სახიერი მარჯუჭნე შემოქმედისა აკურთხებს თვთოეულსა
ვაგათა, მოძავალსა სოთულად (*). ნიჭიერება ესე, არა
ჩუჭნგან ნაღმწი, თვთ უდიდესსაცა შინა თვსსა ხა-

(*) იონე ა, თ.

რისხსა, არა ოდენ არა მიჭსტემს კაცსა სწეობითსა ღირ-
სებასა, არამედ უკეთუ ბოროტად მოხმარებულ იქმნა,
გარდაექტევის მას უმძიმესად ბრალად; გარნა ზეგარდა-
ძალასა უფლისა განგებითა მოეტა იგი კაცთა საუკუნეს-
ლად და მიზეზად მოძალათა კეთილთა საქმეთა და ღირ-
სებათა. მეორე ნაწილი შედგმულობასა შინა ჩუჭნისა
ქუჭუნეირებითასა არსებასა, ეგრეთვე დამოკიდებული
ღუთაებრივისა განგებასაგან, მოტემულ არს საკუთრად
ჩუჭნდა. ესე არს თვით ნამდულად მოხმარება შობითგან
მონიჭებულთა ჩუჭნდამი ძალთა და ტალანტთა, ესე
იგი უოველთა ერთობ თავის-უივალთა გრძნობათა, აზრ-
თა და მოქმედებათა ჩუჭნთა. რადგან აქა ჰმოქმედებს
თავის-უივალთა და მნებებელობა კაცისა, ამისთვის აქვე
გამოჩნდების მისი კეთილ მოქმედება და სწეობითა ღირ-
სება, დიდება მისი ანუ დაჭსჯა წინაშე ღუთისა და
კაცთა.

თანახმად ამისა, განხილვით აწ დასრულებულისა
ქუჭუნეირად სარბიელისა გარდაცულებულისა ღუთისა
მიერ თავადისა, ჩუჭნ მსწრაფულადვე კგრძნობთ, ძმანო
ჩემნო, საჭიროებასა რათა მივიქტეთ კუბოსა ამისგან
ზეტადმი და შევჭსწიროთ განსუჭნებულისა მიერ უღრმესი
ძაღლობა მას, რომელიცა ჩუჭნისა დაბადებადმდე ქუჭ-
უნად, მხოლოდ თვისისა ნებითა განაჩენს კაცისა ხუჭდრისა
და განუოთვს სსუათა და სხუათა ტალანტთა.

და ნამდულ, ვინ ჩუჭნგანი არა აღიარებს უეჭუჭლად,
რომელ განსუჭნებულმან თავადმან ძაღლად შეტეირისა

მეუთვისაგან არა ერთი ანუ ორი, არამედ ათი ტალანტი! მდიდარი ესე შედგომულობა და სხეულებისა ძლიერება ცხადად წინა-შემზადებულ-იყო კრცელისა და დაუღალწესლისა მოქმედებისათჳს და არა სავნოაჲსა ტვრთისათჳს დიდად უმძიმესთა შრომათა; ესე ღრმა, ნათელი და შორს-მსედრწელი გონება თუთჳე ელტვდა მაღალთა საგანთა მიძარით, უოკელგან და უოკელსაჳე შინა მეძიებელი საზოგადოაჲსა სარგებლობისა. დიდსულობა ესე, ძლიერება ნებისა და დადგრომადი მნებებულობა, მოშორებულნი გარეგანთა განმადჯმებელთა მიზესთა, მიჭსტემდენ მას ძალსა, რათა მოეუწანა აღსრულებასა შინა დიდნი და გრძელ-ჟამითნი დიდთა ღუაწლთა საქმენი, დაუბრკოლებელად და უშიშრად. ესე ვითარი განძლიერებულნი სურული წესიერებისა, კეთილ-მმართებლობისა და მშუჭნიერებისა არა სადა განისწუჭნებდა, ვიდრემდის არ განავრცელებდა წესსა, კმა-ყოფილებასა და სიხარულსა გარეშე თჳსსა; ესე კეთილობა გულისა, ღმობიერი კაცთა-თანა მოქცევა და განზომილი თჳიქრი და ჭაზრი წინათ აუწყებდენ უოკელთა ადულ დაახლოებასა მასთან, მიმსიდრებლობასა ქცევითა თჳსითა და მზად-ყოფასა, რათა მიანიჭოს უოკელთა, რაჲცა ძალ-უმს რათა ჭქმნას,—განსწუჭნებულსა მას მოუზრებდენ საზოგადოსა მისდა კეთილ-განწყობილებასა და ერთგულობასა.

დაურთეთ ამას ესეცა, რომელიცა არს იგივე ზეგარდამო ნიჭი, — სრული დაუმოკიდებლობა გარეგანისა თჳსისა საცხოვრებელით მდგომარეობისა, მაღლადაღწეკნილი

სამსახურისაგამო სასოგადობასა შინა, უწარინებულესი
ზრდილობა, ესრეთი მდგომარეობა მისი, რომელ სიჭა-
ბუკითვე აქუნდა შემთხვევა, რათა ესილუა უკეთაღესნი
მაგალითნი და მარადის, ყოველსავე შინა საქმესა, ყო-
ფილ-იყო შორის ესე ვითართა კაცთა, რომელთათანაცა
მხოლოდ მიმოქცევა თავით თვსით არს უკუც სწავლაჲ;
და ესრეთ წარმოდგენით ესე ვითართა ბედნიერად შეერ-
თებულთა ერთსა ჰირსა შინა ბუნებითთაცა ნიჭთა და
გარეგანისა შემღებისაცა, რათა განეკრტელებინა მით
ნიჭნი იგინი, უნებლიეთ დაინახავთ მას შინა მომავალსა
მოქმედსა, კაცსა არა ჩუჭულებრივსა.

ნამდულ ესრეთი იყო განსწესებული ღუთისა მიერ
თანამომკერძნი! მრავალი მოიღო მან უფლისაგან, და
არა მტირედი მიაგო თვთცა, მიაგო უხუად სეტიერსა
ცალანტთა დამრიგებელსა. საქმენი და შრომანი მისნი
ესრეთ დიდ და განსსუკავებულ არიან, რეტა შემუშავობდა
და იღუწიდა, კგონებთ, არა ერთი კაცი, არამედ რეტა
ვითარნივე კრება ჰირთა, და საქმენი ესენი ყოველნივე
დიდად გონიერნი და საზოგადოდ სასარგებლონი, ყო-
ველნივე ღირს არიან ჰატვიის-ტემისა და სიუწარულისა!

ვიწყეთ სამკედრომსა სარბიელისაგან, ვითარცა უზი-
რატესისა მას ღრისა, ოდეს ცოცხალდა-იყო განსწეს-
ნებული. აქა თუმცადა მოკლედ მშსწრათულ-დახედვთ გუჭ-
ნებოს აღრიცხუა თუელდმარშალისა მოქმედებათა, ჩუჭნ
უნებლიეთ წარმოგუდგების აზრთა შინა კნინდა არა სრუ-
ლი მოთხრობისა საქმენი ამა მომდინარისა საუკუნისა.

პირუჭლისავე საუკუნისა ამის დასაწყისსა ვხედავთ გმირ-
სა ჩუჭნისა ახლანსა კავკასიის სამზღჳართა გარე,—იქა,
სადაცა ჭრედმან კაცთა ნათესავისა წარმომადგენელსა
ნათეს მთართჳა ზეთის-ხილისა თურტელი რტოთა, ნიშ-
ნად მშუდობისა (*), და სადაცა შემდგომ წინა-აღმდეგ
ღჳთისა განგებისა და წარსაწყემდელად კაცთა ნათესავისა,
დაათუქმნა საყოფელი თჳსი სულმან ბრძოლისა და სის-
ხლამღჳრელობისამან. მაშინ ჳერეთ ჳაბუკ იყო მომავალი
გმირი ჩუჭნი, ოცისა ოდენ წლისა; ხალხ ესე არა
ვითარძე აბრკოლებდა, რათა გამოეჩინა მას ნიჭიერებისა
თჳსნი, რომელთაგამო იგი არა თუ ღირს-იქმნა უურად-
ღებისა და დაახლოებისა კავკასიისა მოხუცებულთა მხე-
დართ-მთავართა თანა, არამედ ხმარებულ-იყო მათ მიერ,
თუმცაღა ჳერეთ ჳაბუკი, ესრეთთა საქმეთა შინა, რომელ-
ნიცა, გარდა სამხედროჳსა მამაცობისა, მოითხოვდენ
საკუთარსა ვეთილ-გონიერებისა მიმოქტევასა შინა კაცთა
შორის.

მოიღო რა ესრეთ პირუჭლი სწავლა ბრძოლისა, შემ-
დგომ სხჳათა მასწავლებულთა, თჳთ კავკასიისაგან, გმი-
რი ჩუჭნი რეტა გამოსატლელად მათ სწავლათა, რაჳცა
უსწავიეს იქა, გარდავალს, ნებისამებრ მთავრობისა, ნა-
პირთა ზედა მდინარისა დუნაისა, სადაცა ბრძოლა, თუმ-
ცაღა განგრობილი და ჳერეთ არა გარდაწყუჭტილი,
არა წარმომადგენდა გარდაწყუჭტილთა შედგომილებათა,

(*) შექმ. ც, ია.

რადგანცა არა აქუნდა თვით საქმეთა მათ საიუქმუჭელი და-
ბოლავებითი, ხალხ ადგილობრივითა თვსითა მნიშვნე-
ლობითა და სხჳათა შემთხუჭულობითა გასწერინიდა და
განავრცელებდა სამხედროთა მისთა ცალანტითა. აქა ვარონ-
ცოვი შემდეგ მტრისა უამისა დარს-იქმნების და დანიშ-
ნების მძღომელად სხჳათა ნაწილთა სამამულთასა ლაშ-
ქრისა, და უოველგან, სადაცა გამოსცხადდების ამა ხარისა
ხსა შინა, აჩუჭნებს ესრეთსა წარმატებასა, რომლითაცა
მსწრაფელ ამალდების მრავალთა სწორთა ზედა და
ახარებს თვსით ესრეთთა მხედართ-მთავართა, ვითარნი-
ცა იუშენენ ვამენსკი და კუტუზოვი. ერთი მეორესა სამხე-
დრონი განსხჳავებანი და საკუთარი უურად-ღება კელმწი-
ფობისა მხურობელთაგან შეუდგებიან სხჳათა და სხჳათა
მისთა განსხჳავებულთა ნამსახურობათა და ბრწყინჳალე-
თა საქმეთა.

ჴერეთ არა დასრულებულ-იულ ომი სამხრეთსა, ოდეს-
ცა ადიგზნების თვით უძლიერესი ბრძოლა იმპერიისა
დასავლეთსა ზედა: მოიწევის 1812 წელიწადი! მტერი
— და ვითარნი მტერი! — არა თუ გარდავალს მამულისა
სამზღჳართა მრავლისა ლაშქრითა, არამედ სრულისა დარ-
წმუნებითა, რომელ მიიღებს წარმატებასა, მიჰმართავს
კადნიერად თვით რუსეთისა გულსა; და დუნაისა გმირი
ახოვანი, ნაც შლად მოსუჭნებისა, შემდეგამ განგრძელებულთა
და მძიმეთა შრომათა, ისწრაფის ზირჳულთა-
შრომისა დუნაისა კიდეთაგან დნებრისა მდინარისა სათა-
ვესა, რათა დასდგეს საშუალ მწურობთა სამამულთასა

ლაშქრისა, რომელიცა უკუღაღობითა თვისითა შორად არა
ეთანასწორებოდა მტერსა, ხალხ საჭირთასა განუც-
ფილებისა გამო თვისისა რა ნაწილად, უმეტესად შემ-
ცირებული, თანამდებ იყო შეევსო სიმცირე თვისი სხვთა
არა რაათამე, გარნა მხოლოდ მხედართა მამაცობითა და
მთავართა თვისთა კელაგონობითა. ესრეთ გმირსა ჩუჭნ-
სა (აქეთგან ჩუჭნ ძალ-გვძს უწოდოთ მას ესე სახელი) შემ-
ჭდება წილად ბრძოლა მამულისათვის დროშათა ქუჭ-
შე უშეშარისა ბაგრატიონისა. ვითარცა დუნაასა ზედა
იგი მარადის იყო წინა, თანახმად ჩუჭნდა ზედა-დასხმი-
თისა ბრძოლისა, ეგრეთვე აწ, გარემოზღუდულისა
მდგომარეობისა-გამო ლაშქართა ჩუჭნთა, იგი იყოფის
უკანა მათსა, იოტებს და აბრკოლებს თუთოეულსა ნაბიჯ-
სა ზედა რიტხვთ ოდენ განძლიერებულსა მტერსა. რა-
მანოვი, დაშკოკა და შემდგომ სმოლენსკისა ზღუდენი
სისარულითა მხედრუჭნ ვარონტოვისა მაგალითისა გამო
ამას, რომელ გარდა მოხუცებულთა მკედართ-მთავართა,
ჩუჭნცა გჟუჟანან ჭაბუკნი გმირნი, რომელთათვის არა
საშინელ-არს არცა მაღალი გონიერება ნაზოლონისა, არცა
ბევრეულობა გუნდთა მისთა.

შეიწრებული მტერისაგან, თუმცა არცა ერთ-გზისდა ძლე-
ული, ლაშქარი ჩუჭნი მხრებს მტკიცესა მისაურდნობელსა
მარჯუჭდ წინა-დგომისათვის მტერისა ველთა ზედა ბორც-
დინისა. აქა უნდა გარდაწყდეს სისხლ-მღერელობითი ბასი
რუსეთისა ერთა თანა თითქმის სრულისა ევროპისა,
რომელთაცა წინა-უძღვდა ბრძოლისა გმირი. აქა დაეცემიან

ათსეულად და ბეკრეულად მამულისა შულნი! რასაღა მოე-
ლის აქა ჳაბუკი ჩუჭნი ახლვანი, რომლისათვისცა შეიძლება
წინასწარ ვსთქუათ, რომელ იგი, აღსავსე მამულისა სიუწა-
რულითა, მოიძიებს ანუ ძლევასა ანუ სიკჳდილსა? მოელის
თუთ საშიშარი და ამისთვის თუთ ჰატროსანი ადგილი
ბრძოლასა შინა (იგი აქაცა მსდგას ბაგრატიონისა მხარე-
სა!); მოელის ჰატრივი, რათა მიიღოს და განჰკჳჭთოს
უგანწირულესი მტერთაგან ზედა-დაცემა; მოელის სასურ-
ჳჭლი მაღალთა სულთათვის განსხჳკება, რათა დაჰსთხიოს
სისხლი მამულისათვის... მძიმე წულულება დაატეკები-
ნებს მას ბრძოლისა ადგილსა, გარნა ესეცა მაშინ, ოდეს-
ცა განცხადებულ-იქმნა, რომელ დასასრული ბრძოლისა
იქმნების არა სურჯლისამებრ მტერთა. ხოლო თუთ
თვსება დაჳრეილობისა არა მოუღებს იმედსა, რათა კჳს-
ლად გამოსცხადდეს ადრე ანუ გვან დასაცჳჭლად საუწა-
რელისა მამულისა.

გმირი ბოროდინისა (გულის-ხმა ჰეონ მაგალითი
ესე მათ, რომელნიცა იქმნებიან ესრეთთა გარემოე-
ბათა შინა), განშორებული ბრძოლისა ადგილისაგან,
ურჳჭბული წულულებისაგან, ხოლო სავსე სიუწარულითა
ტკივნეულისა მამულისადმი, მჳრებს თავისა თვისისათვის,
თუთ ამა მოკლესა დროსა, ახალსა რაცაღა საძსახურსა:
ჰატრონი დიდისა ქონებისა, ჰეოვის სახლსა და სრუ-
ლიად სამკვდრებელსა თვისსა ბინად და თავის-შესათვა-
რებელად თანა-ძმათა მხედართათვის, რომელნიცა მსგავ-
სად მისსა ვნებულ-იუჳნენ და ეძიებდენ წულულებათაგან

კურნებასა, გარნა არა აქუნდათ მისებრივი შეძლება
ადღინებისათჳს სიმრთელისა. საჭირო არსა ვსთქუა,
რომელ ესრეთი ნუგეშინისტემა თუთოეულსა მიენიჭებოდა
მზრუნუჭლობითითა და უსჯთა კელითა?.. და ესრეთ გმა-
რი კეთილის-მყოფელი უძღურებისადა ჟამსა ჭხაკებს
დაუთვასებელსა კეთილთა სულთათჳს ნუგეშის-ტემასა,
რათა უკუნ-აქციოს მსახურებად მამულისა მრავლად
გუნდნი გმირთა-მხედართა.

სიმრავლისა გამო სხუათა საგანთა, რომელიცა წარმო-
უდგების მხედრუჭლობასა ჩუჭნსა, არა დაკამძიებ, ძმანო,
სმენასა თქუჭნსა ვრცელითა მოთხრობითა მათთჳს, თუ
ვითარ განსუჭნებული, ადღენილი სარეტელისაგან თჳ-
სისა, ისწრაფის, რათა ეწიოს ბრძოლისა მას აღსა,
რომელმანცა იწუო მაშინ განმორება სამძღუართაგან მა-
მულისა; არა შეუდგებით მისსა სამხედროდთა სარბი-
ელსა—იმა მრავალ-გუარითა მიმოსასულელთა გსათა
გმირთა ბრძოლისა, რომელიცა უკუნ-მიქტევით მოსკო-
ვითგან განვლო ესოდენნი ბრძოლისა ადგილნი და სამე-
ოფონი და დასრულდა წღუდეთა შინა ქალაქისა ჰარჩიისა.
იმა დროსა საკმარ არს ვსთქუათ, რომელ არ იყო არცა
ერთი დიდებული დღე იმა დიდსა ბრძოლასა შინა (ხო-
ლო რავდენნი იუუნენ ესე ვითარნი დღენი!), სადაცა
განსუჭნებულსა არ გამოეჩინა გინა თჳსი ყოველთაგან
დამტკიცებული სამხედრო მამაცობა და ჭსწავლა; გინა
თჳსივე, არვისგან შეცილებული კელოვნობა სსუა გუარ-
თადა საქმეთა შინა; გარნა მნებაჳს მიკმართო სმენა

თქუენი იმა დიდად წარჩინებულსა და სამაგალითოსა საქმესა, სადაცა განსუტნებულსა მხუდა ხეცდრი, რათა ლაშქრითა თვისითა წარდგენილ-იყო ჰარის-ჰირ დიდებულისა ლაშქართ-მთავრისა, რომლისა მხლელად სასელი მოიუქანდა შიშსა შინა არა-მოშიშართაცა და რომელიცა რაგუნ იხილუტბოდა ახლეს დაცემისა, ეგოდენ იჩუტნებოდა ძლიერად და მამაცად, რათა დაეთრგუნა ყოველივე, რაცა მას წინა-ადუდგებოდა. საქმე ესე — კრანნი, უფროსად უჩავილ-მოსილი და დაუტუნობელი ლაგრო სამხედროსა გვრგვისა შინა ვარონტოვისსა!

და რაჲდა არა იყო აქა ჰირის-ჰირ ჩუტნისა? მხედრობითაცა სული წინა-ადმდევისა, მხნეობა და წიტხუი მისთა მებრძოლთა და თუთ ერთობ მისი და მათი განწირულუბითა ბრძოლა, რამეთუ ქუტუე ფერხთა მათთა განესუტბოდა და უფსკრული. ხოლო არა რაჲმე შემწე ექმნებოდა მას, რომელიცა დატევებულ-იყო ღუთისა მიერ! აღმატებულ-მან ძალითა, არა დამსოგუტლმან არა ვითარისა მსხუტრ-ჰლასა, მტერმან, შემდგომ ყოვლადისა დღისა ბრძოლისა, არა რაჲთამე იქო თავი თვისი, თუნიერ მხლელად მანრითა მათ, რომელ არა იყო გარე-მოტულ და მას-ჰობილ, რომელიცა იქმნებოდა, უკეთუცა მხედართ-მთავართა ერთად საომრად დაკავშირებულთა, ეგრეთვე აღესრულათ მოვალეობა თვისი, ვითარცა აღსრულა იგი ვარონტოვმან. ამა საშინელსა დღესა, იგი ვარონტოვი საყოველთაოჲთა სიტყუთა იყო ჰატოვი და მასუტნებელი რუსეთისა მხედრობისა. კრანისა ველთა ზედა ძალ-ედუა მას,

რათა დაემტკიცებინა შერეეული გვრგვნი თავსა ზედა
ფრანცუზთა მბრძანებელისა; და სახელდობ აქა იგი შერე-
ეულ-იქმნა ესრეთ, რომელ შემდგომ არღა მიიღებდა
სიმტკიცესა და მსწრათულ უნდა გარდმოკვარდნილიყო ამ
თავისაგან ერთგვის და სამარადოდ!

ოდესტა შემდგომ განუსჯელისა გამბედურობისა გვრ-
გვნი-მოღებულისა მბრძანებელისა, რათა მიეღო მას, წინა-
აღმდეგ საკუთარისა უარყოფისა, მეფობა ფრანცუზთა ზედა,
საჭირო იყო დატოვება მუნ ჩაკდენისაჲ წლით ნაწილი
ჩუჭნისა ლაშქრისა და საჭირო იყო მხედართმთავარი, რომ-
ელსატა თვნიერ სამკედროთა ღირსეულობათა, წარმოედგი-
ნა ჰატვი რუსეთისა მკედრობისა არა მხოლოდ მკედრობი-
თისა მხრით,—მაშინ ესე ჰატვისატემი წოდება, რეტა თა-
ვის-თავად მიეტა კრანისა გვირსა და ვითარმარჯუჭედ აღა-
სრულა მან ესე არა არამომე თანამდებობა, ამტკიცებს
სახსოვარი, რომელიტა შემდგომ უძღუნეს მას კელ-ქუჭ-
კითთა მისთა, და დამოწმება თუთ ფრანცუზთაგანტა,
რომელნიტა მიეგებოდნენ მხედრობათა მისთა, ვითარტა არა
სასიამოვნოთა თუსთა მტრუჭლთა, გარნა შემდგომ გამო-
ეთხოვებოდნენ მათ ვითარტა კეთილის-მყოფელთა და
მეგობართა თუსთა.

თუთ ესე სამხედრო-სამოქალაქო ღუჯწლი იყო უზი-
რუჭლეს მიწესად, რომელ განსუჭნებული თავადი უბთა-
ვრესის ნებითა მსწრათულ გამოუჩანილ იქმნა ბრძოლისა
სარბიელისაგან — ასალ სარბიელსა ზედა თემთა მმართველ-
ლობისა; გარნა აქატა არა დაუტოვებდა მხედართმთავ-

რის მახვლსა. ამიერიტგან უიეროსად ძნელ-არს, რათა შეუდგეთ მოქმედებისა მისისა კუალთა — რათა ზედა სარბიელთა, გარნა შეუდგებით, რამეთუ ვეთხოვებით მას აწ ვაებისა მწუხარებით ქუჭყანასა ზედა.

აქა მდგომარეთაგან მრავალნი უეჭუჭლად მოიხსენებენ იმა ღროსა, რდესცა ღრატსა ვორონცოვსა მიენდო განმგეობა ჩუჭნის მხარისა. ვინ ამათგანი არა აღიარებს, რამელ ამა ღრითგან იწუების ახალი მდგომარეობა ჩუჭნის მხარისა და საკუთრად ამა ქალაქისა? საზოგადო-
მასა წარმატებისათჳს მათისა არა საკმარ იყო, ვითარცა სხუა ადგილთა შინა, მხოლოდ კეთილ-გონიერებითი მმართველობა, მხოლოდ მიმართუა შემსაღებულთა უკუჭ ძალთა და ღონის-ძიებათა წინათ-განზრახულისა საგანი-
სადმი. არა, აქა თჳნიერ გონიერებისა და გულს-მოდგი-
ნებისა, მოეთხოვებოდა მმართველსა განსაკუთრებითი სიმაღლე სულისა და გულისა, მოეთხოვებოდა სხუა გუა-
რი მოქმედებაჲ. და მაშინ ახლისა თემის-მთავრისაგან წარმოსდგა ვითარიმე ძალი დამბადებულობითი ,
რამლისაგანცა სრულიად ახალმან რუსეთმან მიიღო საკ-
სე ცხოვრება და წესიერი სასე სამოქალაქო მურობებისა,
ვითარცა ეთჳსებოდა შინაგანსა და გარეგანსა მისსა მდგომარ-
ეობასა. და რაოდენსა ღროსა მოითხოვდა თავისა თჳსისა-
თჳს ესე ვითარი სამოქალაქო დამბადებულობა? უთუოდ არა
ექუშსა დღესა, ვითარცა ქმნულებამან სოფლისა, გარნა არცა-
და მრავალთა ათეულთა წელთა, ვითარცა სხუათა მხარეთა
შინა. არა უმეტეს რცდა ხუთისა წლისა, მხარე ჩუჭნი

განსუჭნებულისა განმგებლობასა ქუჭუე ეგრეთ აღარძნდა წარმატებითა, რომელ კელისაჲც მხურობელისა იქმნა იგი დაუმტირებელად საგანად, რათა შედგენილ იყო ოთხი მსუჭნიერი საჩუჭნებული ხატი მხარისა ჩუჭნისათჳს.

გსურსთა მსტნოთ მიზეზი ანუ საიდუმლო ამა წარმატებათა? იგი იყო დიდად ადულ და მარტივ საქმეელი და მისთვისვე ნამდულ და ნაყოფისა გამოძევი. ზირუჭლ ყოვლისა ესე, რომელ განათლებულითა მთავრულისა უურადღებითა, რეტა განმაცხოველებითა შთაბერჯთა, განიღვძების მრთელს ჯერეთ უდაბურსა მხარესა შინა სული ცხოვრებისა და ცნობისა, სული მოძრაობისა და სსსარგებლო მოქმედებისა: თუთოეულსა განღვძებულსა სასოგადობისა ზირსა ერუჭნების ესე, რაჲცა აკლს მას სასოგადობასა შინა ცხოვრებისათჳს და რაჲცა ეთჳსება ადგილსა მოქმედებათა და კელოვნებათათჳს. გონიერთა დამწეებთა მიეტემის კეთილდროებითი შემწეობა და სამარადისო განმხნეობა; ადგილობრივი ნაკლულევანება მსწრაფულ შეიკსების უტხრთა ქუჭუენათაგან.

ამავე დიდისა საგანისათჳს, რათა განათლდეს ახალი რუსეთისა ნაწილი მოიმარტებინა ყოველნი უმაღლესისა განმგებლობისა მოქმედებანი. აქა, მძანო ჩემნო, ვერ სრულ-უჭყოფთ განთიადამდე, უკეთუმცა გუჭნებოს თუთოეულად განმარტება განსუჭნებულისა მოქმედებათა, სსსარგებლოდ ჩუჭნისა მხარისა; ხოლო ვინაჲთგან იგინი უმეტეს უწეებულ-არინ თქუჭნდა, რომელნიცა თუთ იუჭუნით მოწამედ მათთა, ვიდრეტა ჩუჭნ, რომელთაცა გუჭ-

სძლდა მათთვის შარითგან, ამისთვის შესაძლებელ არს
მოვიხსენოთ მხოლოდ რაჲცა არს უმთავრესი.

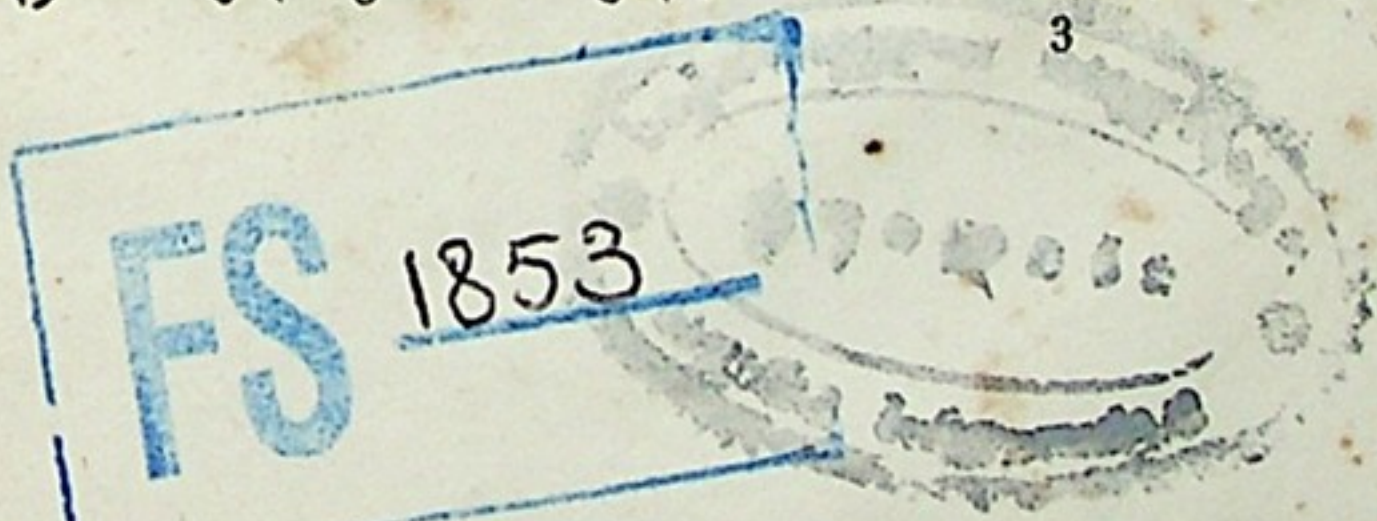
რაჲ უადრეს არს ჩუქნთვს წყალთა ჩუქნთა, რომ-
ლითაცა შესაძლებელ იუღაძცა მიგუქნიჭა სიმდიდრე
სრულიად რუსეთისათვის? გარნა, მოკლებულნი წყალთა
ზედა გზადამავლობისა, ზღუანი ჩუქნნი დაშთებოდენ
მტრედამოსასმარად და ჭმსახურებდენ არა ეგოდენ
დასასახლებელად, რაოდენ განსაშორებულად უო-
ველთა მხარისა ჩუქნისა ნაწილთა, — და აჲს ესერა
ველითა განსუქნებულისა განირთხა ვრცელი სიმ-
რავლე მსწრაფლთა და კეთილსაიმედოთა კელავნებით-
თა სავალთა, გზათა სამუდამოთა და ესეცა მაშინ, ოდეს-
ცა სხუათა ადგილთა შინა იჭუნეულობდენ და იქმნე-
ბოდა ცილობა სარგებლობისათვის ესე ვითართა საქმისა
დაწყებათა. — და რათა არა აკლდენ მესომალდენი და მე-
ნაკენი შინა წყალთა ზედა ჩუქნთა, — ამისთვის, გარდა
ზღუად მავლობისა უკოლისა, მრთელნი სოფლისა
ხალხნი გონიერებით სარგებლობისადმი განდჳმებულ იქმნენ,
რათა ერთად მოქმედებდენ და ვიტყუთ ესრეთ, ერთადვე
განაცარებდენ ცხოვრებასა თვისსა ზღუასა ზედა.

მთანი და ღელენი სამხრეთისა ტავრიდისა, თუმცადა
კეთილნი მტენარეთათვის, გარნა დაშთებიან უდაბურად,
სიშორისა გამო სხუათა განშენებულთა იმხერისა ნაწილ-
თაგან. მოვალს განსუქნებული თემისა მმართუჭლი, მოე-
წონების მას უდაბური ჯერეთ მშუქნიერება მათი, წინათ
განიხილავს, თუ რაოდენი შეუდგს სარგებლობა, უკეთუ

განეშენოს ესრეთი სიმდიდრე ბუნებისა, და დასდგეს
 ბელად თუთ დასდგების ჰირჭულ-მოქმედად ამა მეოთხნა
 სასრულიად რუსეთისათჳს მტელსა შინა. მაგალითი ესე
 მიიწიდავს სხუათაჲცა ბუნებისა და საზოგადოდ მიწისა-
 მოქმედთა მსურველთა, და ამათ თუთ მის ტემს შეწევნასა
 და შემდგომ მტირეასა ჟამისა, უდაბნო აღუწავდების ვი-
 თარცა შროშანი, და ივინი, რომელნიცა აქამომდე ეძიებუ-
 დენ შორს, მამულისა-გარე, სამურწნალთა ზღვსა წყალ-
 თა, სამხრეთისა სიტყვისა და თუთაღათჳს მშუჭნიერთა
 ადგილთა, ადუდად მხრებენ ამას უოკელსავე სამზღუარ-
 თა შინა ჩუჭნთა, რეტა საკუთარსა შინა სახლსა
 თჳსსა.

განვრცელებულთა შავისა ზღვსა კიდეთა ზედა საჭირთ
 იულ მღვძარე სითურთხილე, რათა არა შემოვიდეს საში-
 ნელი მტერი — აღმოსავლეთისა სენი (ჰირი); და ამა
 განსუჭნებული თემისა-მმარტუჭლი, ვითარცა არწივისა
 თუთაღათა საქმეთა მხედუჭლი, მშსწრათულ მხრებს დონის-
 მიეზასა, რათა უკუნაქტიოს განსაცდელი ერთ-გზის და
 სამარადისოდ; და რომლითა და რა გუარითა საშუალთ-
 ბითა იქმს ამას? მტირეს დროდმდე ზღვსა ჰირთა შე-
 ზღუდჳთა, რათა არა შემოვიდნენ უტხრასა ქუჭუანისა
 გემნი განუწმედელად. ამის-გამო იგი მიასწევს თჳსსა
 ადგილსა რავდენითამე დღითა გჳან, გარნა უოკელგან
 უშიშრად, და მოსუღითა თჳსითა არა რა მსმე აწარმოებს,
 თუნიერ კმა-უოთვილებისა და სინარულისა. ამასვე დროს
 სა იმასვე ზღვსა უდაბურთა ზედა, ნაჰირთა აღმოვალს

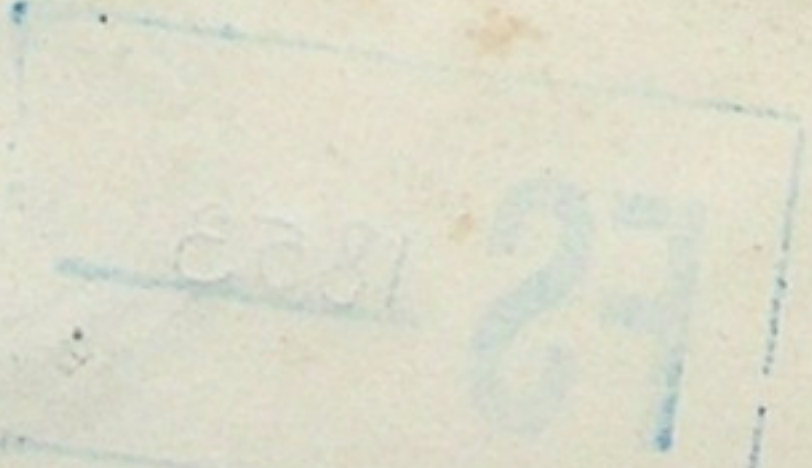
222/3

რეტა მიწილამ ახალი ქალაქი ნავთ-სადგურითურთ, რომელიცა წარებატებისა საკუთარის ეურადღებითა და სიუჟარულითა მისდა რომელმანცა დაათუძნა იგი; მსწრათელ განაცხადებებს გარემოთა, თუალთათჳს მკჳდართა, უსიამოვნოთა ადგილთა, მოიზიდავს ყოველთა ქჳშყანისა კიდეთაგან ფლჳსა-მავალობისა მეჩნათა.

ჰარისაგან ჩჳშენისა ქჳშყანისა განსჳშენებული წარჳალს შორს, და შეუშინებლივ სკვთათა უდაბურთა სახელისა, შთაუხდების, გამოჰკითხავს თუთ ბუნებისა სიღრმესა შინა წყალთა და ველთა ჩჳშენთა; და აჰა რასა მჳკვის? წყალთა, თუთ თჳალთათჳს ცუდად სახილჳშლთა, აღმოაჩინს სამკურნალად ეგრეთთა სენთათჳს, რომელნიცა იუჟნენ უკურნებელ კელავანთა მკურნალთათჳს. ქჳშყანათჳსთა წიაღთაგან აღმოაჩინს ესრეთთა ნიკთთა სიმრავლესა, რომელნიცა, თუძცა თჳალად უსახურნი, აღებატუბიან ძურთასთა მიწისა საუნჯეთა, მით, რომელ უზრუნჳშლ-ჰყოფენ მრავალთა, რაჲცა უმეტეს ყოველისა საჳჯარო არს საცხაკურებელად მათდა.

მრავალთა ახალ-დაწყობილებათათჳს სხჳათა და სხჳათა სახლისა-ჰატრონობისა საზოგადოსა ნაწილთა შინა, არა საკმარ არიან შინაურნი მოქმედნი. განსჳშენებული მოუწოდს მათ უცხო-ქჳშყანისა ადგილთაგან საკუთარის ღონის-ძიებითა, და მრავალნი, დროებით მოწოდებულთა შორის, დატკობილნი, განსჳშენებულნი და შეთჳსებულნი ახალსა მამულსა, დაშთებიან აქა სამარადისად

3/555

და განაკრტელებენ ცოდნას, სამუშაოდ მაგალითსა და
სამკვდრებელსა თვსსა.

ოღესა, ვითარცა უზირატესი ადგილი მმართველობის
თისა მოქმედებისა და საცხოვრებელი თვთ მმართველ-
ლისა, — თუმცა იგი, შესაძლებელ არს ვჭსთქჟათ, მარა-
დის იმყოფებოდა ყოველგან, საჭირებისამებრ, — მის-
თა მწრუნჭლახათა ქუჭშე იზრდების ცხადად უმეტეს
სხჟათა ქალაქებთა არს მხოლოდ ჩუჭნის მხარისა, გან-
კრტელდების და კეთილ-გამშუჭნიერდების ესრეთ, რომელ
მისსა მთავრობასა ქუჭშე მიიღებს სამეუფო ქალაქისა
სახესა, სადაცა ყოველთა კიდეთაგან შეკრბებიან რა-
მელნიმე სიმრთელისა ადგინებისათვს, რომელნიმე შულ-
თა აღზრდისათვს, სხჟანი სასოებისა გამო სიმდიდრისა,
მრავალნი სიამოვნებით დროებისა განტარებისათვს.

მშჯდობიანთა საქმეთა შორის იყო დროცა ბრძო-
ლისა, ოღესცა ადრინდელმან მოსაზრჟრემან და მტერ-
მან ჩუჭნმან იმულებულ-გჟეყო ჩუჭნ, დასასჯელად მი-
სის უსამართლოებისა, გარდასჟლა ღუნაისა მდინარისა
და შემდგომ მთისა ბალკანისა. მაშინ განსუჭნებულმან
ცხადად ჩუჭნა, რომელ მახული მხედართ-მთავრისა იყო
კელთა შინა მისთა ჩუჭულებრივ მკუჭთრი, თუმცა
კრანისა დროდგან დაიცუჭბოდა ქარქაშსა შინა
თვსსა. უძლეველი ციხე ვარნა განაღებს კართა
თვსთა და დაეტემის ვარონცოვის სამსედრო
დროშისა წინა. ძლევა-შემოსილი მხედრობა ჩუჭ-
ნი საზრდელისა ნაკლულეკანებასა ჟამსა არავისგან

მიიღებს შემწეობას, ვითარცა კელთაგან ნოვოროსსიისა მთავრისა.

ამა მძუნჯარისა ბრძოლისა შემდეგ დამტკიცდა მძუღო-
 ბიანობა, რომელმანცა გამოაჩინა უადრესი სამოქალა-
 ქოა მოქმედება განსუჭნებულისა, მრავალგუჯარი და კე-
 თილი ესრეთ, რომელ სახელი მისი შეერთდა სახელსა
 ნოვოროსსიისა: ვინცა წარმოიდგენდა ამა მხარესა, იგი
 უნებლიეთ მოიხსენებდა სახელსაცა ვორონცოვისსა. მა-
 შასადაძმე ვითარდა საწუხსიუო, ოდესცა ცნობილიქმნა,
 რომელ წარჩინებული მთავარი მოულოდინებულად მაეტე-
 მოდა უშოარესად რე წარსულსა? მაშინ მოხუტე-
 ბულნი და ჭაბუკნი — უმეტესად ამა ქალაქსა შინა — მზად
 იუვნენ საღადადებლად მისდა ხმითა მოწათვითა ემმაუ-
 სელთა: და ადგერ ჩუჭნთანა, რამეთუ მწუხრ-
 არს და მიდრეკილ არს დღე (*).

დიახ, მძანო ჩემო, დღემან ვორონცოვისსა სიტოტ-
 ხლისამან ცხადად იწუო მაშინდა მიქტევა დასავლეთისადა-
 მი თვსისა; გარნა არა მოაკლდებოდა, არცა დაშურებოდა
 სიუჭარული მისი მამულისადმი, მისი ერთ-გულება კელ-
 მწიოვისადმი, მისი სურჯლი რათა აღესრულებინა მოვა-
 ლეობა თვსი. ამა შემთხუჭვისათვს, აღსასრულებელად
 კელმწიოვისა ნებისა და კეთილობისათვს მამულისა, იგი
 მარადის განმზადებულ-იუო, რათა აჩრდილი აღსავალთა,
 რომლითა შთავიდა მზე (**). ცხვრებისა მისასა, უკუნ-

(*) ლუკა კვ, კო.

(**) ისაია ლმ, ც.

იქცეს, — ვითარცა ოდესმე იყო ესე დასაწმუნებელად
ეზეკიისა, რათამცა ახლად ეტჯრათა უოველი სიძძიმე და
ხუარშაკი მრთელ-დღეობითისა შრომისა.

დაუმშუდებელმან კაკასიამან მითხრავს ახალი მხე-
დართ-მთავარი; კულმწითვე მითხრავს ნოვაროსისისა
მმართებლისაგან ახალსა მსხუტრბლსა, რათა აღიდოს
მხართა ზედა თვსთა ესე დიდი ღჳაწლი; და კორონტოვი
დავიწყებით თვსისა მოხუტებულებისა დაუტეკებს ეს-
რეთ საყუარელსა და ესოდენსა დროსა დიდებულსა
სარბიელსა, — წარჴალს, სადაცა უწოდს მას ხმა კულმწი-
თისა, წარჴალს შემოსული ახლითა მაღალ-ხარისხითა
მეფობრივისა მოადგილისა, და მასვე თანა-ემგოსავრის
სრულისა რუსეთისა კურთხევითა კეთილი სურული და
იმედი უოვლადი.

და ვითარ აღეგონებოდა გული სამოცდა ათისა წლის-
სა მხედარისა, ოდესცა თჴალთა მისთა კჴალად წარმო-
უდგებოდენ იგივე მთანი და ხევნები, სადაცა ორმეოც
და ათისა წლისა წინ მან იწყო საშინელი, გარნა საჭირო
სწავლა ბრძოლისა! აქა ჯერ-იყო, რეტა ეუწეა მას მსა-
წავლითთა საქმეთა თვსთა უწყება კაკასიისადმი, რომე-
ლიცა იყო ზარჴელვე ბრძოლისა სწავლისა მასწავლებე-
ლი; და აუწეა იგი მას ესრეთ, რომელ მოხუტებული
მასწავლებელი დაშთა კმაყოფილი თვსისაგან მოწათვისა,
დროებისაგან განსხეტაკებულისა, და ესრეთ განსჴტნე-
ბულსა ზედა ნამდვლად აღსრულდა ზეგარდამო მოტემე-

ლი აღთქმა წინასწარ-მეტყუეჭლისა: განახლდეს კითხარცა ორბისა სიჭაბუკე შენი (*).

შემდგომ საჭიროდ წინათ მიმჩილვსა, დაუყოვნებლივ მაიღებინ დონის-ძიებანი, რათამცა კადნიერი და ამხარცავანი მტერი არა წარმოსდგეს წინა არცა ერთითა ნაბიჯითა; ხოლო მოსასპოლქლად მისდა ყოვლისა იმედისა, საჭურჭლითა კელთა შინა შხთაუხდებინ უკანასკნელთა შინა თავისა-შესაიკარქლთა მისთა ადგილთა, ესე იგი თუთ მიუახლებელთა ხევთა და ქებათა შინა. მოწამედ ამა საქმისა, გარდა სხუათა მიუკალთა ადგილთა, არს თუთ დარღობ. თქუენ უწყით, ვითარ მადლად განხდა ხმა დატემისა მისისა სრულიად კაკასიასა და რუსეთსა, რამეთუ დამარცხებულ-იქმნა მტერი, რომელიცა ჭრატხდა თავსა თვსსა მიუწოთმელად, და თუთ მხედართ-მთავარი მიეტემოდა ამა ბრძოლასა შინა ფრიადსა სა-შიშროებასა, ვითარცა ეკანასკნელი მხედართავანი.

ვინაჲთგან თუნიერ მათა, ხევთა და განუკალთა ტყუთა, მტერსა უმეტეს შეეწოდა შემტირება განუყოფითა ნაწილ-ნაწილ ლაშქართა ჩუჭნთა და სიძნელე შეკრებისა მათისა ერთს ადგილსა ზედა, უგზაობისა გამო, ამისთვის განსარჩინებულად დაბრკოლებისა, შეუკალნი ტყუენი განჭქარადებინ, თავნი მათა დამდაბლებულ-იქმნებინ, დელენი აღივსებინ, მძუნუარება წელისა წარსადინელთა განქარადების მტკიცითა ხიღებითა და მტერი თუთვე მიეტემის

(*) ფსალმ. რბ, ე.

შაშსა მას, რომელითაც დაუდგრომელად გჴქადაბოდა
ჩჴტნ: სადაცა იყო განსმული კარი მჴარაკისათჳს, მუნ
ჴბლებს იგი სიმაგრეთა დასამარცხებულთა. ამა სახით არა
მრავალთა წელთა შესდგების მრთელი ახალი დაწყობი-
ლებს სამხედრო მოქმედებათა, მდგომარე მას შინა, რა-
თა მტერი შეხურობილ-იქმნეს მას წრესა შინა,
რომელიცა შემდგომ შეიწროვდების და უკანასკნელ და-
ისჴს თავსა ჴედა მისსა, და ესრეთ მოედების მას შეძ-
ლება არა თუ ვნებისა ჩჴტნდა, არამედ განაქარჴტბს
საკუთარსა თჳსსა მყოფობასა.

ესრეთ სასტიკი ბრძოლა და მოუწყუეტელნი სამხედ-
რო ღჴაწლნი არა აბრკოლებენ განსჴტნებულსა სხჴს და
სხჴათა შრომათა შინა სამოქალაქოჲსა მმართველობისა;
იმიერ კაკასიისა, ვითარცა აქა, ქალაქნი და დაბანი ახ-
ლად აღშენდებიან, ანუ მიიღებენ უკეთესსა სახესა; ყო-
ველთა მხარისა ნაწილთა მიეტემის ახალი და გონიერი
სახე; ტომნი დასხჴსა და სხჴსა წოდებისა საზოგადოობანი
ჴსტნობენ ურთიერთთათანა დაკავშირებასა; განივრციან და
წარიმართჴან გჴანი ვაჴრობისა და საცხოვრებელისა
მოხობისა; განიქარჴტბის დაბრკოლება გასამხნეკებულად
სახალხოჲსა სულისა და სიძლიერისა, ჩჴტნებითა ამის-
თჳს ადგილობრივისა ღონისძიებისა; დაიდების მტკიცე
დასაბამი, რათა დააგჴარონ ადგილობრივისა მიწასა
ახალნი სასარგებლონი მტენარენი და მოიღებიან წიად-
თაგან მისთა მრავალ-ფერნი საუნჴენი, რომელნიცა მდგ-
ბარებდენ მას შინა უნაყოფოდ.

გარდა ესე ვითარისა მრთელისა მხარისა წარმატებისა, მიეტემის ბედნიერი მოძრაობა გონებასა და გონებისა ნიჭთა; იქა, სადაცა არა ხედუდენ სხუასა ნათელსა, თუა ნიერ მზისა, მოიფინების ნათელი სწავლისა, უაკელთა განმაბრწყინებელი ვითარცა მზე; სადაცა ისა მოდა მხოლოდ საწუხარნი ამბავი მოქცეულთა, სხუაკებთა უაზიბეგისა და იაღბუზისა მათა, შედა-დასხმათა ლეკთა და ჩაჩნელთა, მუნ ისმიან ადგილობრივსა ენასა შედა ამბავნი შემთხუჭვათა-თუხ შინაურთა და მსოფლიოთა, სხუათა და სხუათა გუართა სასარგებლოთა მოჰკებთა. კაკასიისა ბუნება განსხუაკებულისა თუხებიურთ უაკულისა-სახით გამოცდების; სნეობა და თუხება მცხოვრებთა, ღირსნი შენიშუნისა ადგილნი აღიწერებიან; მუჭლანი მოთხრობანი და შემთხუჭვანი გამოიუჟანებიან და ვიწუებისაგან; წმიდანი ადგილნი და ტაძარნი აღიდგინებანი, ადგილობრივნი ენანი აღუჟავდებიან და განახლდებიან. არდა არს განსხუაკება შორის მცხოვრებთა იმიერ და ამიერ კაკასიისა; და მმადლობელნი შუღნი ივერისა, შედუჭნ რა ესოდენსა მამობრივსა მსრუნჭლობასა მათ შედა, ისწრაფენ, რათა გულთა შეერთდენ მკვდრთა მცხოვრებთა თანა დიდისა მამულისა, ერთსა და მასავე სიუჟარულსა და შეკრდომილებასა შინა კელმწიფეთადმი. ესრეთისა გულს-მოდგინებითისა და უხუასა მითესუსა-გან გამოცდილის კელითა, მხარესა ძლიერსა ბუნებითა და სულითა, არა შესაძლებელია-იუო-ა, რათა მქონოდესთ მოლოდება დიდისა სამკალისა? შემდგომ ესრეთ მრავალ-

გჭარბათა შრომათა, ვითარ საშუალებელ იქმნებოდა, რათამცა უხუცესსა მოქმედსა თუთვე ეხილუა დასაბამნი მისგან აღმოცენებულთა ნაყოფითა? გარნა არა ამოდ თქმულ-არს ოდესმე მაცხოვრისაგან საიდუმლოებითი სიტყუა, ვითარმედ სხუა არს მთესუარი და სხუა არს მომკვალნი (*).

მაშინ, ოდესცა განსუცხებულსა მხედართმთავარსა უოკელივე მიიზიდავდა კაკასისადმი — მისგან აღსრულებულნიცა შრომანი, დაუსრულებულნიცა განსრახუანი და საკუთრად ახალი მოახლებული, მძუნუარედ აღძრული ბრძოლაჲ, რომელსაცა წინა-მიეგებოდა გამარჯულებისა სასოებითა, — უამსა ამას ფიცხელი სნეულება მოუღებს მას სხეულისა ძლიერებისა ესრეთ, რომელ იგი იძულებულ-იყო დაეტეკა ხარისხი არა მხოლოდ მხედართმთავარისა, არამედ თემისა-მმართველისაცა, და განშორებოდა კაკასისა სამზღუარითა, რათამცა იძიას მკურნალობა სამაზღუარითა გარე მამულისა.

ძალ გიძსთ იგულ-სმით, რასა იგრძნობდა და ვითარ შეიმუხრებოდა სულითა ტკივნეული გმირი დროსა ამასა შინელისა ბრძოლისა! და ნამდჯლ, წარმოიდგინეთ: მძუღობიანნი მიწისა მხუნელნი დაუტეკებენ ველთა და გუთანთა თუსთა და მსწრაფლ შეერთდებიან მწყობრითა სამამულლადსა ლაშქრისა; ხოლო გმირი იგი 1812 წლისა, ერთი ზარისისა მძლეველთაგანი, მმართველი თუთ

(*) იოანე დ, ლხ.

იმა მხარეთა, სადაცა უძლიერესად აღიგზნებოდა ცეცხლი ბრძოლისა, — ამა დროსა იგი იყო მწოლარე უძლურებისა საჩუქელსა ზედა, და მხოლოდ ლოცვითა და რჩევითა მიიღებდა მონაწილეობასა თანა-ძმათა თვითა ღჷაწლთა შინა. ესრეთი მდგომარეობა გმირისათვის იყო უმძიმეს სიკჷდილისა და მანვე უეჭუჭლად დაუშრიტა ზეთი იმა ცხაკრებისა, რომელიცა მასვე ლამზარსა შინა მით უმეტესად აღიგზნებოდა, რადგენ უმეტეს ბრძოლისა ჟამსა აღენთებოდა.

რეტა დასატკობელად რაჲმედ ამა მომაკჷდინებელი სა მწუხარებისა, განსუჭნებულმან მიიღო რაკდენიჲე წუჭთი წინათ-სიკჷდილითისა ნუგეშინის-ტემისა: ესრეთი იყო მტკიცე და ნამდვილი თანა-მჭუმუნჯარება მისს მდგომარეობასა შინა სრულიად სამეუფოჲსა კარისა; ესრეთივე იყო საკუთარი მისი გულითაღი სიხარულითი მონაწილეობა სამეუფოჲსა დღესასწაულობისა თვით უზირუჭლესა სასტახტოსა ქალაქსა, და ახალი უმაღლესი სამხედრო ხარისხი, რომლითაცა შემკობილ-იქმნა ნამსახურება მისი; და ნუ უკუჭ შეკალთ იჭჷსა რასამე, უკეთუ ვიტყუთ, რომელ ესევე იყო თვით მოქტევა მისი ქალაქად რუჭნსა, თუმცა უძლურებასა შინა, გარნა ყოვლითა ძლიერებითა მესხიერებისა, გონებისა და სულისა. განმგებობისა სიბრძნესა მისსა, სამხედროთა ღჷაწლთა და მშუჭნიერითა თვსებათა სულისა მისისა ეკვრუჭბოდენ ყოველგან, გარნა წრთველი სიუჷარული და ნათესავებრივი ერთობა იყო და მარადის დაშთება ოდესიისა ქალაქსა შინა.

აწა განვაგრძობთ სიტყუასა ჩუჭნსა, თუმცაღა კუწაღა
შესამლებელ-იყო მრავლისა თქმა, მაგალითებრ: სიუწარუ-
ლისათჳს ჳეშმარტებისა და სიმართლისა, რომელთათჳს-
ცა განსუჭნებული მარადის განმსადებელ-იყო, სიტყუ-
სამებრ წმ. დავითისა, წა მ ე ბ ა დ წ ი ნ ა შ ე მ ე ო ე თ ა
და ა რ ა შ ე მ რ წ ო ე ნ ე ბ ა დ (*); დიდ-სულობისათჳს
მისისა, რომლისაგამოცა იგი ადჯაღ დაივიწყებდა ყოველთა
უსიამოვნობათა და დაიხსოვებდა უმცირესსაცა სხუათაგან
სამსახურსა და დაკალებასა; ჰირ-უთნებლობისა და გულ-
კეთილობისათჳს, რომელთაგანცა ჰატვიცემულ იყო და
სასიხარულევან ყოველივე კეთილი და ზოგად სასარგუ-
ბლთ; შეწყნარებისა და სულ-გრძელობისათჳს, რომელთა-
გამოცა ჰხოვებდა ყურად-ღებასა თუთოეული, მეძიებელი
მართლ-მსაჯულობისა ანუ მოწყალებისა; იმა კეთილის-
მყოველობისათჳს, რომლისაგამოცა განსუჭნებული აწა
დაზოგავდა საკუთარსა ქონებასა, ოდესცა საჳირთ იყო
შემწეობა რომლისამე კეთილისა საქმისა დაწყოებისათჳს,
ანუ ნამდჯაღ გაჳირუჭბულისათჳს.

ესრეთ განხილეთ, თუმცა მოკლედ, სრულიად ქუჭყუ-
ნიებჩივი სარბიელი განსუჭნებულისა თავადისა და აწა
თანამდებ-ვართა, ძმანო ჩემნო, დავასრულეთ სიტყუას
ჩუჭნი მითვე, რაჟთაცა ვიწყეთ იგი: შეუჭსწართ მაღ-
ლობა უფალსა და ცხოვრებისა ჩუჭნისა მეუივისა აწა
მხოლოდ მონიჳებისათჳს განსუჭნებულისადმი ესრეთ

(*) ფსალმ. რიგ, მუ.

მრავალ-მშუტნიერთა ტალანტთა, არამედ მისთვისცა, რომელ იგინი მისისავე უკვლად-შემძლებელისა მადლითა, არა დაჰმანენ დამარხულ მიწასა შინა და ბრწყინწალედ გამოჩნდნენ სახმარად საზოგადოებასა სარგებლობისა!

ღიას, ძმანო ჩემნო, არა მხოლოდ წმ. ჰავლეს, არამედ თვთოეულსა, ვინცა კეთილ-ღირსეულად აღასრულა სრბაჲ თვისი ქრესტიანისა ზედა, ძალ-უმს დასასრულ მოღწეწებისა თვისისა თქმა სიღრმით გულისა; მადლითა ღმრთისათა ვარ, რაჲცა ვარ (*).

გარნა რაჲ მესმის მე? კუბოჲთ გამოდის რომელიმე ნელიადი ხმა და დაღად-ჭყოფს ჩემდა: «მსახურეო ღმრთისა ცხოველისაო! რაჲსათვის ჩემდა მეგობრობისა გამო დაივიწყე შენ სათვლავსა ზედა ჩემსა უძლეურება კაცობრივისა ბუნებისა და არა მსთქუ არცა ერთი სიტყუჲს შინაგანისა ბაწიერებისათვის ჩემისა წინაშე ღმრთისა, ჩემთა შეცოდებათათვის ნებსითთა და უნებლიეთთა? მე, რომელმანცა განკვლუე ცხოვრება ჩემი ბრძოლათა შინა, ვითარ ძალ-მიძს სიქადელი, რომელ მტკიცედ აღმისრულებიეს მაღალნი კანონნი სახარებისა და ქრისტიანებრივისა სიუწარულისა? მე, რომელიცა მარადის ვიქცეოდი კაცობრივთა ვნებათა დელჲასა შინა და მსოფლიოთა ზრუნჲათა, ვითარ შევიძლებდი დაცჲასა ნათლად სინიდისისა სარკისა და სულაერითა საწმიდესა თჲალთა?

(*) ა კორ. ია, ი.

«ამისთვის, სიუჟარულისა გამო შენისა ჩემდა, ნუ და-
ბრკოლდები და სთქუ სხსმენელად ყოველთა, შეკრებულ-
თა გარეშე სათულავისა ჩემისა, რომელ სახლსა შინა ღუ-
თისასა მე არა ვიყავ მარადის. სარწმუნო მოქმედი და
მნე, რომელიცა შემდგომ აღსრულებისა ქეცყნიერისა
მწირობისა და შრომისა, დირს არს, რათა შევიდეს უფ-
ლისა თვისისა სინარულსა (*). არა! სასოება ჩემი წი-
ნაშე ღუთისა სასჯელისა მდგომარებს არა მაღალ-
ხმოვანთა მოქმედებათა და ბრწყინუალებათა ღუაწლთა
შინა, არამედ გულწრთულობითსა აღსაარებასა ჩემთა
ცოდუათა და ცხრველსა სასოებასა შინა ძალსა ზედა
გამომსწნელისა სისხლისა კრავისა ღუთისა, დაკლულისა
ცოდუათათვის ყოვლისა სოთულისა».

გუჭსმის, გუჭსმის, საუჟარელო სულო, ხმა სიმდაბ-
ლისა შენისა, დაუტოვებთ ენა-მჭკვერობასა და სრულიად
მივიქცევით ლოცუად განსუჭნებისათვის შენისა საკანეთა
შინა ზეციერისა ძამისა, მოწყალებებისა გამო ჟუარ-ცმუ-
ლისა ძისა ძისისა.

მსახურნო საკურთხეველისანო! იწუეთ უკანასკნელნი
გალობანი, რომელთა მიერ წმ. ეკკლესია თანა-წარუ-
მღეჭების საუკუნოდ თვთ ჰირუჭლსა და თვთ უკანას-
კნელსაცა შულთაგან თვთა, მინდობით ყოველთა და
თვთაეულისა მხლოდ ღუთისა მოწყალებისადმი.

თანამოდუაწენო წარმავალისა ამიერითგან ცხრვე-
ბისა გმირისა-ქრისტიანესი, მიხედეთ ერთ-გზისცა მრავ-

ვალ-თუერთა ნიშანთა, სამშობლოთა და უცხოთა, გარე-
მო ამა კუბოასა შემოკრებალთა, და მსცანით, რომელ
ყოველი ქრესტიანი დიდება დაშთეის ქრესტიანასავე ზედა,
ხოლო საუკუნოდ უძღვნ კაცსა საქმენი, რომელთა მიერ
იგი ანუ დაისჯების, ანუ შეწყალებულ-იქმნების მსაჯუ-
ლისაგან ცხოველთა და მკუდართა.

ოდესიისა ქალაქისა მცხოვრებნო, ესრეთ შეუჭარე-
ბულნო განსწმენებულისა მიერ და ესოდენვე მეჭარე-
ბულნო მისნო, — მოიხსენეთ უკანასკნელი განსწულა მისი
ჩუჭნგან არა მხოლოდ ქებითა და მწუხარებითა, რამეთუ
მოაკლდით კეთილის-მყოფელსა, არამედ გულითადაც
ვედრებითითა სულთქმითა მამისადმი სულთა და ყოვლისა
დაბადებულისა, რათამცა უხუად მიაგოს მას სახიერებო-
სამებრ თვისისა.

ხოლო შენ ცაძარო უფლისაო, რომელმანცა იხილე
შენზედა მრავალი შრომა ქრისტიანებრივისა მსრუნჭ-
ლობისა მისისა, აწ არჩუნე მასცა უკანასკნელი სამსა-
ხური: მიიღე დასაცუჭლად ზღუდეთა შინა შენთა დამუჭ-
ლებული და ცალიერი გუამი, რომელსა შინა დაადგრე-
ბოდა უკუდავი სული მისი, და დაიტევ იგი, ვიდრე მო-
ვიდეს დღე სასოგადოასა განახლებისა, ოდესცა თესილი
აწ ხრწნილებასა შინა აღსდგეს უხრწნელად, თესილი
უპატოვოდ აღმსდგეს დიდებულად და აწ დათესილისაგან
სხეულისა მშენჯერისა აღმსდგეს სხეული სულიერი, და-
ურდუმეველი, უჭინჭელი, ნათელ-შემოსილი, (*) ამინ.

(*) ა კორინთ. იე, მკ—დ.

მთარგმნელისაგან.

ამა სიტუაში რავდენსამე ადგილსა მკითხულნი ჭკობენ
ასრებს, რომელნიცა თვთ რუსულშია ც არ არიან სრულიად
ცხადნი, განმარტებულნი; ამისთვის საჭიროდ ვრაცხთ წარმოვად-
გინოთ მოკლე შენიშვნა.

სსჟათა შორის მქადაგებელი ამბობს (იხილეთ 15. გულწრდი
ამა წიგნაკისა), რომელ ნოვოროსსია «იქმნა საგანად,
რათა შედგენილყო ოთხი მშუტნიერი სა-
ჩუტნიებელი სატი მსარისა ჩუტნისათვის.» აქ
საცხსა ქუტუ იგულისხმების ოთხი თემი, რავდენათაც თ.
ვორონცოვის დროსა განყოფილ-ქნა სსენებული მხარე, ესე
იგი: ხერსონი, ეკატერინოსლავი, ტავრიდა და
ბესსარაბია.

18 გულწრდოდ ვკითხულობთ: «ვლესა ნაპირთა ველა
აღმოვალს ახალი ქალაქი ნავთსადგურითურთ», და სს.; ესე
არს ბერდიანსკი.

იმავე გულწრდოდ: აღმოაჩენს სამკურნალთა
წეალთა, თუალთათვის ცუდად სასილუტლთა;
ესე იგი სამკურნალთა ტალასტა (цѣлебныя грязи),
რომელნიცა იპოებიან კოსლოვისა ვაკეზედ და წეს
ჭკურნებენ მრავალთა სენთაგან.

